

sionem peccandi, vel temere de aliquo iudicando, vel ob eam rem odium illius concipiendo. Et in materia etiam supernaturali errare possent vel per hæresim, vel per inconsiderationem, iudicando, esse licitum, quod supernaturaliter prohibitum est, non advertendo prohibitionem, ut sentit Durandus, in 2, dist. 23, quæst. 1, n. 10.

11. *Tum etiam circa objecta contingentia.*— Nihilominus asserendum est, etiam in his materiis non solum potuisse Angelum facile cavere omnem errorem ante peccatum, sed etiam non potuisse in eis decipi, sine aliquo peccato: ita ut deceptio potius sequeretur peccatum, quam antecederet. Declaratur imprimis in futuris contingentibus et occultis cordium. Quia in his facile est Angelis circa cordium cogitationes, vel contingentia futura non errare. Quia possunt non ferre definitum iudicium de re ipsa, sed tantum apparentia, vel probabilitate, in quo non possent errare, quia cum evidentia et certitudine de modali propositione iudicant. Et quamvis possent pro sua libertate de rebus ipsis iudicare absolute, atque ita interdum errare, id non facerent sine aliqua culpa saltem levi. Quia illa determinatio sine actu liberæ voluntatis esse non posset: talis autem actus imprudens esset, ideoque sine aliqua culpa saltem levi non haberetur. Illa vero culpa errorem præiret, quia consisteret in ipsa voluntate sic iudicandi, quæ ipsum iudicium præcederet, quia illa determinatio iudicii non posset, nisi ex determinatione voluntatis fieri.

12. *Denique circa supernaturalia.*—Et idem fere discursus ad iudicium de rebus supernaturalibus applicari potest. Nam in illo ordine dupliciter peccari potest, scilicet per defectum, non credendo post sufficientem revelationem, quæ certa fide credenda sunt, vel illa falsa esse, et contraria vera esse existimando, aut per excelsum, credendo non solum illa, quæ revelantur, et quæ ex illis evidenter inferuntur, sed etiam alia, quæ incerta sunt, et nec sufficienter proponuntur, nec in revelatis evidenter continentur. Priori modo peccare quidem potest Angelus per omissionem sine positivo errore, ut si absolute nolit credere, quod non videt, quia in hoc liber est, ut infra dicam. Quæ incredulitas peccaminosa est contra obligationem credendi Deo, sicut oportet, et sicut ei debitum est: et nullum falsum iudicium speculativum per se, vel necessario includit, aut supponit, ut facile consideranti patebit. Possumus vero ulterius admittere (quanquam incertum sit, ut infra videbimus) peccatum

commissionis in Angelo per errorem, utique ferendo iudicium contrarium rebus fidei. Quia probabile est, Angelum esse posse hæreticum (ut infra dicam) tunc autem etiam præcedit ordine naturæ voluntas credendi aliquid fidei contrarium, vel id, quod fides docet, esse falsum: atque ita etiam præcedit tunc voluntatis culpa, antequam intellectus decipiatur. Denique in alio etiam modo credendi incerta, quæ ordinem naturæ superent, non cogitur errare Angelus, nec potest, nisi per voluntarium iudicium errare. Tale autem iudicium errori expositum vitare debet Angelus in omni materia, cum facile possit, et ideo, si errat, ferendo absolutum iudicium in materia supernaturali sibi non revelata mediate, vel immediate, voluntarie errat, et ideo culpa voluntatis ordine saltem naturæ præcedet errorem intellectus, quia illa voluntas quasi temere iudicandi, culpa non caret, licet hæc pro materiæ capacitate major et minor esse valeat. Ex quibus omnibus recte concluditur, ante peccatum non posse esse in Angelo positivum errorem speculativum, ac proinde peccatum voluntatis in Angelo nunquam provenire ex tali errore intellectus. Idemque dicemus inferius de homine in statu innocentie. In hoc vero statu licet sæpe ex errore peccet, non tamen semper, ut per se notum est, et ideo universaliter certum est, huiusmodi errorem non esse ad peccandum necessarium.

13. *Quoad inconsiderationem.*—*Prima sententia asserit esse necessariam ad peccatum.*— Superest dicendum de inconsideratione speculativa, id est, privante actuali cognitione alicujus veritatis speculativæ. In qua major est difficultas, quia D. Thomas et alii saltem hunc defectum prærequirunt in intellectu præsertim Angeli, ut peccatum in voluntate subsequi possit. Et Aristoteles, locis citatis, distinguere videtur, inter habere scientiam, et exercere illam, id est, inter scientiam in habitu tantum, vel consideratione ejus in actu, et significat, cum scientia in habitu posse esse matiam, non vero cum actuali scientiæ consideratione. Nihilominus non persistit Aristoteles in illa distinctione, sed fatetur cum aliquo exercitio, seu consideratione scientiæ posse esse peccatum. Distinguit vero ulterius inter actualem scientiam universalem, vel particularem: nam prior est de principiis generalibus, ut omnis fornicatio est mala, etc., posterior est de particulari veritate, vel conclusione, verbi gratia, hæc actio hic et nunc est turpis, vel delectabilis, etc. Fatetur ergo Aristoteles,

et cum eo divus Thomas, et omnes, stante actuali consideratione in universali posse voluntatem peccare circa singulare factum, vel objectum, quia cognitio universalis non est regula practica, et proxima operis: et ideo inconsideratio principii universalis non est necessaria, ut voluntas peccandi deficiat, sicut e contrario consideratio generalis principii ad honestam actionem sufficiens non est, nisi ad particulare opus, seu objectum extendatur. Secus vero esse dicunt de consideratione, et iudicio singularis propositionis: nam cum illo non potest simul esse actuale peccatum voluntatis; et ideo talis inconsideratio particularis speculativa antecedere debet in intellectu, ut in voluntate possit sequi peccatum. Et hunc modum peccandi per inconsiderationem particularem videtur Aristoteles supra tribuere incontinenti, qui ex passione peccat. Nam licet speculative, et in universali sciat, et advertat, malum esse, verbi gratia, fornicari, tamen non applicat illam speculationem ad opus, seu ad iudicium particulare de opere, quod hic et nunc exercere cupit, sed passione ductus utitur alio principio universali, agendum esse, quod delectat, et sub illo subsumit, fornicationem delectare, et concludit, illam esse appetendam.

14. *Id ostenditur etiam ex D. Thoma.*— Unde etiam D. Thomas, in dict. q. 77, art. 2, ad 4, *primæ secundæ dixit, quod ille, qui habet scientiam in universali per passionem, impeditur, ne possit sub universali assumere, et ad conclusionem pervenire. Sed assumit* (inquit) *sub alia universali, quam suggerit inclinatio passionis, et sub ea concludit.* Et statim allegat Aristotelem dicentem, quod syllogismus incontinentis habet quatuor propositiones, duas universales, unam rationis, et aliam passionis, et duas particulares illis proportionatas. Sed non intelligit D. Thomas incontinentem actu considerare omnes quatuor propositiones; alias simul etiam sub utroque syllogismo concluderet, quia posita majori et minori in actu, necessario sequitur conclusio, sed intelligit, incontinentem syllogizantem habere illas quatuor propositiones, quasi in potentia proxima, seu in virtute. Re tamen vera sub principio universali rationis non subsumere, nec concludere. *Quia passio, inquit, ligat rationem, ne assumat, nec concludat sub prima: et ita secundum D. Thomam solum habet incontinentem in actu tres passiones, duas universales, alteram rationis, sub qua non sumit, nec concludit, et alteram passionis: Et prima durante, ait, assumit, et concludit sub secunda, et hoc*

modo defendit etiam hanc sententiam Burdana, dicta quæst. 7.

15. *Opposita sententia verior.*— *Probatur primo experientia.*— Cæterum hæc sententia in hoc sensu explicata etiam discipulis, et expositoribus D. Thomæ difficilis visa est. Primo quia videtur contra experientiam; videmus enim multos peccare cum actuali remorsu conscientiæ, quæ actu iudicat turpe esse, quod faciunt, vel contra præceptum. Iudicant, inquam, non tantum in universali, sed etiam in particulari, ut evidentius apparet in his, quæ tantum sunt contra præcepta positiva, seu quæ sunt mala, quia prohibita, quorum malitia sæpe non cernitur, nisi considerando actum in particulari hic et nunc, et cum his circumstantiis: ut, verbi gratia, omittere sacrum tali die, et hora, etc., vel comedere carnes hodie sine legitima causa. Idem vero est cum proportionem in fornicatione, et aliis, quæ sunt contra legem naturæ. Nam conscientia non accusat in generali, sed in particulari de hoc accessu ad hanc, quæ non est mea, vel quia est aliena, etc.

16. *Probatur secundo ex Scriptura.*— Et hanc experientiam confirmat, et reprehendit Scriptura Proverb. 2: *Qui letantur, cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis, et simile est Jacob. 4: Exultatis in superbiis vestris, omnis exultatio talis maligna est, et adjungit: Scienti bonum, et non facienti, peccatum est illi.* Cui consonat verbum Christi, Lucæ 1: *Servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non facit, etc.,* loquitur enim non solum de illo, qui habitu, vel in universali novit, sed etiam in particulari id considerat, et ideo de illo dicit, *capulabit multis, et tales videntur esse, de quibus Job, cap. 34, dicit: Quasi de industria recesserunt ab eo, et hi maxime sunt, quos, cap. 24, Rebelles lumini, appellat, quia contra conscientiæ lumen, et dictamen rationis, imo etiam contra actualem Dei considerationem, et illuminationem rebelles, peccando, fiunt.* Unde sæpe etiam Scriptura docet, voluntatem excæcare intellectum, potius, quam e contrario, ut Sapient. 2, *excæcavit eos malitia eorum, unde dicitur Exod. 23: Ne accipias munera, quæ etiam excæcant prudentes: nimirum, ut contra veritatem cognitam operentur.* Sic etiam Augustinus, Conc. in Psalm. 54, circa illa verba: *Descendant in infernum viventes, ait, cum scis malum esse, quod facis, et tamen facis, nonne vivus descendis ad inferos?* et Conc. 2, in Psalm. 68, exponens illud: *Fiat mensa eorum, coram ipsis in laqueum. Coram ipsis, ait, quia sunt*

tales, qui iniquitatem suam noverunt, et in ea pertinacissime persecerunt, et idem fere habet in id Psalm. 123: *Cum exurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos, ubi etiam ait: Hi vivi absorbentur, qui sciunt, malum esse, et consentiunt, et infra: Vivi absorpti sunt, quia thurificant idola, scientes, quia nihil est dubium.*

17. *Probatur tertio ratione.*—Sed quoniam dici ad hoc potest, in his locis sermonem esse de scientia vel habituali, vel ad summum de actuali scientia in universali, non vero de particulari iudicio; contra hoc argumentor secundo, quia vix potest moraliter contingere, ut is, qui de peccato committendo hic et nunc, et circa tale objectum deliberat, actu cogitet, et iudicet actum talis speciei, vel talis objecti speciei esse turpem, vel prohibitum, et non cogitet in particulari de illo objecto et actu, de quo deliberat. Ut in exemplo de illo, qui ad sacrificandum idolo a tyranno inducitur. Nam si ille cogitat, idolum nihil esse profecto cum etiam cogitet de hoc idolo, cuius adoratio ab ipso petitur, necesse est, ut etiam actu iudicet, hoc idolum nihil esse, et illud colere turpe, et Deo contrarium. Idem est de illo, qui actu considerat in universali fornicationem esse turpem, et rationi contrariam, nam simul cogitat de accessu ad hanc foemina, quam bene novit non esse suam, quia non movetur ad aggrediendum opus, nisi in particulari consideratum; ergo consequenter necessarium est, ut actu etiam cogitet, hunc accessum ad istam esse fornicationem; ergo vix fieri potest, quin actu etiam in particulari iudicet, hunc accessum in individuo esse turpem, quia hoc particulare iudicium est veluti conclusio illata ex majori et minori actu consideratis, scilicet, omnis fornicatio est turpis, et hæc est fornicatio: ergo non solum peccat contra scientiam universalem de objecti malitia, sed etiam contra iudicium particulare, quo malitia illa de tali actu, hic et nunc exercendo cognoscitur, et consideratur. Atque hæc ratio multo magis urget in intellectu angelico, tum quia non indiget discursu, an tempore, ut conclusionem in principio, vel particulare in universali cognoscat, et iudicet; tum etiam quia non impeditur passione antecedente, quominus universale ad singulare applicet, ut de incontinente homine philosophare videtur Aristoteles.

18. *Probatur quarto a priori.*—*Probatur antecedens in uno sensu ex D. Augustino.*—*Probatur in altero sensu.*—*Et confirmatur.*—Quarto

est generalis ratio, et a priori, quia iudicium rationis præsertim speculativum non infert necessitatem voluntati ad amandum, id quod intellectus iudicat esse bonum, seu honestum, vel secundum rectam rationem faciendum. Ergo non obstante actuali iudicio, et consideratione actus boni, vel mali in particulari, potest voluntas peccare. Antecedens intellectum de scientia, seu iudicio in universali, vel ipsa experientia evidentissimum est. Nam de illa saltem scientia notum est, quod Augustinus, serm. 8, in Psalm. 118, dixit: *Sæpe quid agendum sit, videmus, nec agimus. Prævolat intellectus, et tarde sequitur, et aliquando non sequitur humanus, atque infirmus affectus.* Ubi de actuali iudicio, et consideratione Augustinus aperte loquitur: nam intellectus non prævolat, dum dormit, sed dum actu discurret, vel contemplatur. Addo vero ulterius, etiam de particulari iudicio esse verissimum antecedens. Primo a posteriori, quia alias nunquam voluntas libere consentiret, quia sine prævio iudicio non potest velle, et posito iudicio necessario vult; ergo nunquam est in potestate ejus velle, vel non velle, positus omnibus ad agendum requisitis. Confirmatur, quia vel iudicium illud particulare est liberum, vel necessarium: si liberum, supponit voluntatem iudicandi, et tunc inquiritur de illa voluntate, quale iudicium supponat, et ne procedatur in infinitum, sistendum erit in primo iudicio non libero. De illo ergo inquiritur, an necessitet voluntatem, necne: nam si necessitet, perit libertas voluntatis, tum quia eadem est ratio de reliquis, tum etiam quia ex illa voluntate reliquæ cum illa connexæ, eadem necessitate consequuntur. Si vero posito primo iudicio non necessario sequitur consensus voluntatis, procedit ratio facta, quod talis actus voluntatis poterit esse culpabilis, etiamsi in intellectu speculativo, ejusque iudicio tam universali, quam particulari nullus defectus præcedat. Respondent vero aliqui negando hanc ultimam consequentiam, quia licet iudicium rectum particulare non necessitet voluntatem quoad exercitium, nihilominus necessitet quoad specificationem, ita ut si velit, necessario debeat honeste velle, conformando affectum suum præexistenti iudicio. Sed contra hanc fugam paulo ostendimus, falsum assumere.

CAPUT V.

UTRUM, QUOTIES VOLUNTAS PECCAT, INTELLECTUS EX NECESSITATE CONSIDERET FORTIUS TURPE OBJECTUM, QUAM HONESTUM.

1. *Prima sententia affirmans Vasquii.*—Moderni aliqui convicti rationibus factis in superiori capite fatentur, posse voluntatem peccare, etiamsi in intellectu non præcedat absoluta inconsideratio, vel defectus iudicii particularis per totalem earentiam ejus, nihilominus tamen dicit, semper præcedere defectum, quasi comparativum. Ita opinatur Vasquez, et ad suam sententiam fundandam supponit aliud principium, videlicet, quoties intellectus plura cogitat, et iudicat tanquam bona, vel appetibilia, voluntatem necessario illud amare, vel eligere, quod intellectus majori attentione, vel firmiori, aut clariori assensu considerat. Quod principium sæpius reperit, præsertim 1, disp. 98, cap. 7, ubi solum id probat a posteriori, quia alias posset voluntas prave eligere, nullo prævio defectu in intellectu. In eadem vero 1, 2, disp. 43, cap. 2 et 3, idem principium supponens, rationem reddere videtur, quia libertas voluntatis quoad specificationem oritur ex cognitione intellectus, tanquam ex radice, teste D. Thoma, 1 p., q. 83, art. 3, et 1, 2, q. 13, art. 6. Inde enim consequi videtur, ut voluntas non possit ex duobus bonis unum potius, quam aliud velle, nisi ex parte intellectus aliqua inæqualitas præcedat, quæ illius diversitatis in affectu causa, et ratio sit. Unde potest hæc ratio confirmari: quia sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis se habet, sed non potest voluntas amare, nisi quod aliquo modo magis cognitum habet, id est, attentius consideratum, vel ponderatum est.

2. *Explicat sententiam suam Vasquez.*—*Probatur primo ex Scriptura.*—Ex hoc ergo principio infert, quoties voluntas objectum delectabile vult, omisso honesto, si utrumque actu considerat attentius, vel cum excessu in aliqua proprietate talis cogitationis considerare delectabile turpe, quam oppositum honesto. Et quia semper est quædam imperfectio cogitationis vehementius iudicare, et contemplari delectabilitatem objecti turpis, quam ejus turpitudinem, vel quam honestatem contrarii actus, seu objecti: inde concludit saltem hunc defectum quasi comparativum præcedere omne peccatum voluntatis. Pro qua sententia nullum scholasticum auctorem adducit: conatur au-

tem illam persuadere auctoritate Aristotelis, et Augustini, imo et divinæ Scripturæ. Ut tamen illam ex sacra Scriptura colligat, indicat hunc discursum, quia Scriptura docet, defectum voluntatis provenire ex inconsideratione intellectus, sed non semper provenit ex absoluta inconsideratione; ergo saltem ex comparativa, prout explicata est. Consequentia tenet a sufficienti partium enumeratione. Minor item jam probata est. Consequentia tenet a sufficienti partium enumeratione. Minor jam probata est. Major autem sumitur ex illo Jerem. 12: *Desolatione desolata est terra, quia non est, qui recogitet, et Isaiæ 57: Justus perit, et non est, qui recogitet in corde suo.* Et quia in sacra Scriptura peccatores passim dicuntur cæci, et non intelligere, quæ agunt, ideoque orabat David, Psalm. 12: *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, quia sciebat, somnum peccati non aliunde, quam ex tenebris mentis provenire.* Unde Augustinus ibi: *Oculos cordis intelligi oportet, ne delectabili defectu peccati claudantur, et in id Psalm. 62: Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Illuminat, inquit, animas Christus, et facit eas vigilare: si autem lumen suum detrahat, obdormiunt.*

3. *Secundo ex Patribus.*—*Confirmat ex Prospero.*—*Confirmat amplius ex eodem Augustino.*—Secundo inducitur Augustinus, in lib. de Peccat. merit. et remiss., cap. 17, ubi prius ait, homines non carere peccatis, quia nolunt. Deinde vero quærit, cur nolint, et respondet: *Nolunt homines, vel quia latet, quod justum est, vel quia non delectat.* Ex quibus verbis colligit prædictus auctor, defectum voluntatis in consensu oriri ex defectu delectationis ex re posita, rem autem propositam minus delectare, quia latet id, quod bonum est. Latet, inquit, non completa ignorantia, de qua Augustinus non loquitur, sed quia levius cogitatur. Unde postea dicit, ideo aliquid magis delectare, quia vehementius cogitatur. Quam vehementem cogitationem vocat Augustinus in eodem libro, cap. 19, *certam scientiam.* Confirmat hoc ex Prospero, lib. 2, de vocat. Gent., cap. 9, alias 26 et 27, dicente per Dei vocationem, *illam, quæ mentem premebat, caliginem discuti.* Nam in his verbis significat Prosper, tenebras intellectus esse propriam causam peccati, ac subinde neminem peccare, nisi in eo caligo mentis præcedat, saltem tepide considerando virtutem, et de alia re delectabili vehementius cogitando. Denique hoc idem confirmat, quia omnis, qui peccat, obduratur, et omnis, qui obduratur, excæcatur: ergo de